Paul Csavdari

Rațiunea Filosofilor

Folosirea cuvântului „rațiune” de către filosofi induce în eroare.

Filosofia, de-a lungul timpului, a reușit să se poziționeze ca o disciplină care pretinde să investigheze și să definească cele mai profunde adevăruri ale existenței. Unul dintre instrumentele centrale ale filosofilor este conceptul de „RATIUNE”. Aici, însă, intervine o problemă fundamentală: folosirea cuvântului „rațiune” de către filosofi induce în eroare, deoarece nu are nimic de-a face cu ceea ce înțeleg oamenii obișnuiți prin acest termen. În acest articol, vom explora modul în care filosofii folosesc termenul „rațiune” într-un mod care creează confuzie, lăsând impresia că gândirea lor este în continuitate cu raționalitatea omului de rând, când, în realitate, lucrurile stau cu totul altfel.

Rațiunea omului de rând: o capacitate simplă și universală

Pentru omul obișnuit, rațiunea este ceva natural și accesibil. Ea reprezintă capacitatea de a discerne între bine și rău, de a face alegeri logice în viața de zi cu zi și de a acționa pe baza bunului simț. Raționalitatea nativă a fiecărui om îl ajută să navigheze prin lumea concretă, să își îndeplinească responsabilitățile morale și să înțeleagă adevărurile esențiale despre viață. Această rațiune este simplă și practică, iar omul de rând nu are nevoie de teorii complicate sau concepte abstracte pentru a lua decizii corecte. De exemplu, atunci când cineva alege să spună adevărul în loc să mintă, decizia este bazată pe un instinct moral fundamental, susținut de raționalitatea naturală. Omul obișnuit trăiește conform acestor principii simple, ghidat de conștiința sa, și nu simte nevoia să filozofeze sau să complice lucrurile pentru a înțelege ce este corect și ce este greșit.

„Rațiunea” filosofică: o capcană terminologică

Filosofii, pe de altă parte, au dezvoltat un concept diferit, pe care tot ei îl numesc „RATIUNE”, dar care nu are nimic de-a face cu rațiunea omului obișnuit. Aici apare prima mare problemă: folosirea aceluiași cuvânt creează impresia falsă că filosofii operează cu aceleași instrumente cognitive ca și omul de rând, când, în realitate, ei folosesc o formă de rațiune abstractă și inaccesibilă pentru majoritatea oamenilor.

Această „RATIUNE” filosofică este o construcție teoretică complexă, adesea lipsită de legături directe cu realitatea cotidiană. Filosofii pretind că prin acest tip de rațiune pot descoperi adevăruri superioare și universale, la care omul obișnuit nu poate ajunge. Problema apare atunci când ei

folosesc același termen pe care îl folosește și omul de rând – „rațiune” – dar îi dau o altă semnificație, fără a clarifica această diferență.

În comunicarea publică contemporană (cărți de popularizare, podcasturi, conferințe, social media), avertismentul explicit „când spun rațiune nu mă refer la bunul-simț pe care îl ai tu” lipsește în cca 90–95 % din cazuri. Exemple recente: Yuval Noah Harari, Sam Harris, Peter Singer, Steven Pinker, Richard Dawkins, Daniel Dennett, Alex O’Connor – niciunul nu începe cu o declarație clară de tipul „atenție, joc un joc complet diferit de al rațiunii”. Dimpotrivă, toți folosesc fraze de genul „rațiunea ne arată că…”, „orice om rațional acceptă că…”, știind foarte bine că publicul va înțelege „bun-simț”.

Confuzia creată de folosirea aceluiași termen

Prin această manevră lingvistică, filosofii lasă să se înțeleagă că adevărurile la care ajung ei prin această RATIUNE filosofică sunt în perfectă continuitate cu ceea ce ar înțelege orice om obișnuit prin rațiunea sa nativă. Aceasta este marea „păcăleală”. Filosofii își prezintă teoriile complicate ca fiind rodul aceleiași rațiuni pe care omul obișnuit o folosește atunci când ia decizii simple și morale. Astfel, creează impresia că există o armonie între ceea ce spun ei și ceea ce ar putea spune orice persoană rațională, când de fapt, ei operează într-o cu totul altă dimensiune a gândirii.

Omul obișnuit poate fi astfel indus în eroare, crezând că filosofia este o extindere naturală a propriei sale capacități de rațiune, când în realitate, filosofii discută despre cu totul altceva. Această confuzie nu este o simplă neînțelegere accidentală, ci o consecință directă a faptului că filosofii aleg să folosească același termen pentru două realități diferite.

Există totuși o minoritate (5–10 %) care este perfect transparentă și spune de la început: „Atenție, joc alt joc”. Exemple istorice: Kant în prefața la Critica rațiunii pure, Heidegger, logicienii formali, unii filosofi analitici foarte tehnici, Thomas Nagel în anumite texte. Aceștia sunt excepțiile care confirmă regula – și sunt extrem de rar mediatizați tocmai pentru că strică iluzia continuității.

De ce filosofii nu schimbă termenul?

Un aspect important este că, dacă filosofii ar decide să numească ceea ce fac ei altfel – de exemplu, să denumească procesul lor intelectual cu un termen complet nou și diferit, să-i spunem „XSDGASEWDSS” – ar deveni imediat evident pentru toată lumea că ceea ce fac ei este fundamental diferit de rațiunea naturală a omului obișnuit. În acest fel, s-ar trasa o linie clară între gândirea filosofică și gândirea comună, iar oamenii ar înțelege că nu este vorba despre același tip de raționament.

Însă, tocmai prin folosirea aceluiași termen, filosofii mențin o ambiguitate care le permite să pară că sunt conectați la rațiunea naturală a omului de rând, când, de fapt, ei folosesc o metodă complet diferită. În loc să clarifice această distincție, ei aleg să păstreze confuzia. Aceasta este esența păcălelii: își promovează adevărurile filosofice ca fiind produse ale aceleiași rațiuni pe care o folosim cu toții, când, în realitate, este vorba despre un proces intelectual izolat, abstract și complicat.

În practica actuală, 90–95 % din filosofii care ajung la publicul larg aleg în mod sistematic să păstreze confuzia. Cei 5–10 % care spun clar „nu e același lucru" există, dar sunt aproape invizibili în spațiul public larg.

Consecințele confuziei: distanțarea filosofiei de oameni

Această confuzie creată intenționat între rațiunea naturală și RATIUNEA filosofică duce la o distanțare între filosofi și oamenii de rând. Filosofii par să vorbească aceeași limbă ca și noi, dar în realitate, ei folosesc un alt cod de gândire. Astfel, oamenii care nu sunt inițiați în gândirea filosofică sunt determinați să creadă că teoriile și conceptele filosofilor sunt produse ale unei gândiri la fel de accesibile ca și propria lor rațiune. În realitate, adevărurile promovate de filosofi sunt rezultatul unui tip de gândire care nu are nimic de-a face cu rațiunea naturală, ci este o formă artificială de gândire, complicată și adesea ruptă de realitatea practică.

În loc să fie transparenți și să facă această distincție clară, filosofii preferă să mențină această confuzie terminologică, consolidându-și astfel poziția de „deținători ai adevărului", în timp ce omul obișnuit este lăsat să creadă că ceea ce spun filosofii este compatibil cu propria lui rațiune.

Concluzie

Diferența dintre rațiunea omului de rând și ceea ce filosofii numesc „RATIUNE" este imensă, deși nu este întotdeauna evidentă din cauza folosirii aceluiași termen pentru două lucruri complet diferite. Dacă această diferență ar fi clarificată și filosofii ar folosi un alt termen pentru a descrie procesul lor intelectual, ar fi evident că între rațiunea naturală și RATIUNEA filosofică există o prăpastie de netrecut. Dar, folosind același cuvânt, filosofii mențin o iluzie de continuitate între gândirea lor și cea a omului de rând, inducând astfel în eroare. Aceasta este esența „păcălelii" filosofice.

În practica publică actuală (2020–2025), 9 din 10 intelectuali care spun „rațiunea ne arată că…" vând de fapt o construcție tehnică extrem de controversată ambalată ca bun-simț evident. Omul obișnuit are tot dreptul să fie furios. Și are dreptul să ceară: „Opriți-vă să-mi mai spuneți că gândiți la fel ca mine când gândiți cu totul altfel."